

SAYI V (2019)

J. BRUNING, *The Rise of Capital At Fustat and Its Hinterland 18/639-132/750*. Leiden 2018. Brill Publishing, 212 sayfa (3 Harita, 3 Tablo ile birlikte). ISBN: 9789004366350

Doğan Mert DEMİR

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı V: Ocak-Aralık 2019) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır. Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: D. M. Demir, *The Rise of Capital At Fustat and Its Hinterland 18/639-132/750*. Yazar: J. Bruning, *Libri* V (2019) 41-44.

Geliş Tarihi: 04.01.2018 | Kabul Tarihi: 11.01.2019
Elektronik Yayın Tarihi: 17.01.2019

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**J. BRUNING, *The Rise of Capital Al Fustat and Its Hinterland*
18/639-132/750. Leiden 2018. Brill Publishing, 212 sayfa (3
Harita, 3 Tablo ile birlikte). ISBN: 9789004366350**

Doğan Mert DEMİR*

Tarihin diğer disiplinlerle geliştirdiği bakış açıları her geçen gün dönüşüm içerisindedir. Coğrafya-Tarih ilişkisi de bu yeni bakıştan nasibini fazlasıyla almıştır. Bu minvalde birçok “mekânsal” teori üretilmekte ve mekânın tarihi, tarihin mekânı nasıl dönüştürdüğü üzerine düşünsel akımlar ortaya atılmaktadır. Bu tip akımların tarihsel metodolojiye uygulanması ise büyük önem arz eder. Zira Braudel ile hız kazanan “mekân-tarih” altyapısına sahip çalışmalara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Mekân, tarihin süregelen değişiminde en etkin faktörlerden biri olarak görülmektedir. İbn Haldun’un, coğrafyanın toplumsal kader üzerindeki etkisi nazariyesi modern tarihçilikte kuramsal bir altyapıya kavuşmuş, bu altyapı kapsamında mekânın, tarihi “yeniden” ürettiğinden, coğrafyaya bağlı iklimin tarihsel olaylar üzerine etkisine kadar birçok teori üretilmiştir. Tarihin bu denli disiplinlerarası bir hüviyete kavuşmuş olması yapılan çalışmaların da dönüşmesiyle sonuçlanmış ve coğrafi arka plana sahip çalışmalar her geçen gün artmıştır. Coğrafi bilinç, tarihi çalışmalarda - hangi kuramsal altyapıya sahip olursa olsun- daha sağlam temeller üzerine kurulmasına sebep olmaktadır.

Coğrafyanın bu denli önemli olduğu bir durumda coğrafi yapıların da önemi azımsanmamalıdır. Zira tanıtımını yaptığımız kitap adından da anlaşılacağı üzere “*Capital/Başkent*” olgusu üzerine kurulmuştur. Hele ki, sözü edilen başkent in İslâm tarihi bakımından önemi düşünüldüğünde çalışmanın

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Antalya. doganmdemir@gmail.com

önemi daha da artmaktadır. Zira kitaba konu olan Fustat kenti, İslâm döneminde Mısır'ın en önemli mekânlarından biri haline gelmiş ve bu doğrultuda Mısır'ı ve dolayısı ile İslâm'ın mekânsal tarihini dönüştürmüştür. Bizim bu tanıtımı yapmamızdaki temel gaye yukarıda sözünü ettiğimiz coğrafi kuramların son derece revaçta olduğu bu dönemde “mekan”ın tarihinin yazıldığı bu eserin Türkiye'deki okuyucuların dikkatine sunulmasıdır.

J. Bruning tarafından kaleme alınan bu eser yazarın doktora çalışmasına dayanmaktadır. Doktora çalışması 2014 senesinde tamamlanmış, 2018 senesinde ise Brill Yayınları vesilesiyle okuyucu ile buluşmuştur. Eser bir Giriş, dört ana bölüm ve bir Sonuç kısmından oluşmaktadır. Çalışma muhteviyatı bakımından “geleneksel” tarih çalışmalarının oldukça dışında görünmektedir. Zira yazar sadece dönemin “tarih” anlatılarına başvurmamış, yine ilgili dönemin fiskal ve idari dokümanlarına, arkeolojik verilerine, nüvizmatik malzemeye ve topografiye başvurmuştur. Eser 639 ile 750 seneleri arasındaki döneme odaklanmaktadır.

Eserin Giriş kısmında bölgenin İslâm öncesi tarihi ve İslâm idaresinin tesisi hakkında kısa bir giriş yapılır ve çalışmanın metodolojisi ayrıntıyla anlatılır. Ayrıca ilgili bölümde kaynaklardan bahsedilerek bu kaynakların hangi dönemde yazıldığı ve anlatılan döneme ne derece ışık tutabileceği tenkit edilir. Bu bölümde bölgedeki diğer dini gruplardan da bahsedilerek okuyucuya bölgedeki sosyal tabakalaşma hakkında bir altyapı sunulur. Yazar bu bölümde özellikle arkeolojik buluntuların öneminden ve bölgede yapılan İslâmî arkeoloji çalışmalarının kökeninden bahsetmektedir. Bu arka plan üzerine ilk bölüm “*The Administrative Relationship between Alexandria and al-Fustât (Fustat ve İskenderiye Arasındaki İdari İlişkiler)*” başlığını taşımaktadır. İlgili bölüm İslâm kuvvetlerinin Mısır'a ilk girişiyle başlayan idari yapılanmayı konu edinmektedir. Bu bölümde “merkez” ve “çevre” ilişkisi ciddiyetle ele alınır ve konuya “İslâm Kenti” perspektifinden bir yorum getirilir. Bu başlıkta fetih sonrası kente yapılan ilk yerleşimler İslâm kaynaklarının anlatıları dikkatle incelenerek ele alınır. Bu durumda hilafet makamının duruma yaklaşımı ve idari tutum değerlendirilir. Ayrıca bölgede kurulan İslâm garnizonu ve fetih orduları hakkında da bu bölümde ayrıntılı bir inceleme bulunur. Tüm bu perspektiften baktığımızda her ne kadar olayların arka yüzü ve bağlantıları inceleniyor olsa da ilk bölüm esasen “siyasi” tarih üzerine kurulmuştur.

İkinci bölümün başlığı “*The Commercial Development of Alexandria after*

the Foundation of al-Fuṣṭāṭ (Fustat'ın Tesisinden Sonra İskenderiye'de Ticari Gelişim)"dir. Bu bölüm tamamen bölgenin ticari yapısı üzerine odaklanmaktadır. Nil nehri de bu bölüm için oldukça önem taşımaktadır. İlgili bölümün en önemli kaynak grubunu ilgili döneme ait fiskal evrakları oluşturmaktadır. Ticaret yolları ve ticaretin işletilmesi, üretim ve İslâm döneminde dönüşen ticari ilişkiler bu bölümde incelenmektedir. Zira bölgedeki siyasi teşekkülün değişimi ticareti de belli bir ölçüde etkilemiştir. İlgili bölümde bu dönüşüm titizlikle incelenir. Hammaddeden, ticareti yürüten topluluklara kadar birçok mesele bu bölümde açıklanır. Başlığında anlaşılabilceği üzere bu bölüm tamimiyle bir "ekonomi" tarihi gözler önüne sermektedir. Ama bunu yaparken "mekan"ın şartları ve ekonomiye etkisi dikkatle incelenir.

Üçüncü bölüm "*Changes in the Military Administration of Upper Egypt and Its Relationship with al-Fuṣṭāṭ (Yukarı Mısır'ın Askeri Yönetimindeki Değişimler ve Bunun Fustat ile İlişkisi)*" başlığını taşır. Bu bölüm ağırlıklı "*merkez çevre ilişkisi*" üzerinedir. Bir başkent halini alan Fustat'ın "*çevresindeki*" kentlerle olan ilişkisi birçok disiplin bağlamında incelenir. Bu bölüm ağırlıklı yazılı kaynaklara dayanmaktadır. Kentlerin dikkatle ele alındığı ilgili bölümde, bu ilişkinin İslâm öncesi durumu da incelenmekte ve bu minvalde İslâmi dönem ele alınmaktadır. Tüm bu süreçte esas dikkate alınan "*askeri organizasyon*" dur.

Dördüncü bölüm "*Al-Fuṣṭāṭ and the Legal Administration of Upper Egypt (Yukarı Mısır'ın Hukuki Yönetimi ve Fustat)*" başlığını taşır. Bu bölüm Fustat ve hinterlandı arasındaki hukuki, yönetsel meseleleri incelemektedir. İslâm fethi sonrası sosyal yapıların nasıl oluşturduğu, hukukî düzenin nasıl sağlandığı, insan ilişkilerinin nasıl şekillendiği gibi meseleler bu bölümde tartışılır. Bunlar yapılırken fetih öncesi dönemle de karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bölümde saydığımız tüm bu meseleler Mısır'da değişen iktidarlar bağlamında ele alınır ve bunların İslâmi dönemde kendi iç dönüşümleri de söz konusu edilir. Bu bölümde idari görevler ve görevliler hakkında da gerekli bilgiler yer almaktadır. Bu bölümün bir diğer önemli meselesi de Müslüman ve Müslüman olmayan grupların kendi aralarındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin tarihsel süreç içerisindeki dönüşümüdür.

Kitabın son bölümü genel bir değerlendirme mahiyeti taşır ve "*General Conclusion: On the Development of al-Fuṣṭāṭ's Relationship with Its Hinter-*

land (Fustat'ın Hinterlandı ile İlişkilerinin Gelişimi Üzerine Genel Değerlendirme)" başlığına sahiptir. Yazar diğer bölümlerde her ne kadar "merkez", "çevre" ilişkilerine dair nüveler sunsa da bu bölüm doğrudan bunun üzerine yazılmıştır ve kitabın değerlendirdiği dört başlığı genel olarak burada başkent- hinterland ilişkisi içerisinde inceler. Burada başkenti, çevreden besleyen unsurlar incelenmiş, kurumlar, politika ve merkezileşme sonuç bağlamında incelenmiştir.

Sonuç olarak tanıtma gayreti gösterdiğimiz bu eser erken İslâm tarihinde enderine az rastlanan bir metotla, sıklıkla göz ardı edilen bir meseleyi incelemiştir. Burada esas özne "Fustat" kenti olmasına rağmen yazar bu örnek üzerinden İslâmi başkent olgusunu dikkatle incelemiştir. Eser yukarıda bahsettiğimiz üzere "mekan"ın tarihini yazmaya odaklansa da, konuyu coğrafya ile sınırlı tutmamış, ilgili mekandaki idari sistem, ekonomi ve siyasi olaylar hakkında da, birçok disiplin kapsamında tatminkar bilgiler sunmuştur.